

Tiina Sahaviita

Varhaiskasvattajan työ pienryhmätoiminnassa

Kevät 2012

Sosiaalialan yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK)

Tekijä: Tiina Sahaviita

Työn nimi: Varhaiskasvattajan työ pienryhmätoiminnassa

Ohjaaja: Minna Zechner

Vuosi: 2012

Sivumäärä: 42

Opinnäytetyössäni tutkin, millä tavoin varhaiskasvattajat toteuttavat pienryhmätoimintaa. Pienryhmätyöskentelyssä yksi päiväkotiryhmä on jaettu pienempiin ryhmiin. Pienryhmässä tavoitteena on luoda lapselle rauhallinen ja vuorovaikutuksellinen arki päiväkodissa. Tarkoitukseni oli peilata kasvattajien toimintaa teoriaan sekä tarkkailla milloin pienryhmätoiminnan periaatteita voidaan ja ei voida toteuttaa. Tutkin työssäni myös sitä, mistä johtuu, että pienryhmätoimintaa ei voida toteuttaa. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsittelen varhaiskasvatusta ja pienryhmätoimintaa. Tutkimus on toteutettu Seinäjoella laadullisena tutkimuksena. Keräsin tutkimusaineiston havainnoimalla yhden keskikokoisen päiväkodin viittä eri pienryhmää. Havainnointimenetelmäni olivat tarkkaileva ja osallistava havainnointi.

Tutkimuksessa selvisi, että henkilökunnan määrän ollessa riittävä pienryhmätyöskentely on hyödyllistä niin lapsen, kuin kasvattajankin kannalta. Hyödyllisyys perustuu siihen, että, pienryhmätyöskentelyssä kasvattajalla on mahdollisuus huomioida ja havainnoida lasta, suunnata toimintaa haluttuun suuntaan ja mahdollisuus luoda rauhallinen ilmapiiri sekä kannatella lasten välistä vuorovaikutusta.

Avainsanat: Varhaiskasvatus, päiväkotitoiminta, pienryhmätoiminta

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of health care and social work
Degree programme: Bachelor of social Service (AMK)

Author: Tiina Sahaviita

Title of thesis: Educators work in small group activities in kindergarten

Supervisor(s): Minna Zechner

Year: 2012 Number of pages: 42

The present work explores the different ways of how educators implement small group activities in kindergarten. Small group activities mean that one kindergarten group is divided into smaller groups. The aim of smaller group is to create more peaceful and social environment to the children in kindergarten. My intention was to compare the educators' work to theory and observe when small group activities can be carried out. In my thesis I also research the causes of why small group activities cannot be put into practice. In the theory part I will talk about early childhood education and small group activities. This qualitative research has been carried out in Seinäjoki. The data collection methods involved observing five different groups in a one average size kindergarten. The method I used was observational and participatory perception.

The results of the research show that both the children and the educators benefit small group activities if the amount of personnel is adequate. The benefits are based on the fact that in smaller groups the educator has better chance to pay attention to the children and observe them. The educator can also head the action to wanted direction, create a peaceful environment and support the interaction between the children.

Keywords: early childhood education, kindergarten, small group activities

SISÄLTÖ:

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract.....	3
1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	7
3 VARHAISKASVATUS	9
4 PIENRYHMÄTOIMINTA	16
5 HAVAINNOINTI	21
5.1 Tarkkaileva ja osallistuva havainnointi	22
5.2 Havainnoijan rooli.....	24
5.3 Havainnointimateriaali	24
5.4 Eettisyys	26
6 ANALYYSI	28
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	30
7.1 Tehtävähetki.....	30
7.2 Ulkoilu.....	32
7.3 Retkipäivä.....	34
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	37
LÄHTEET.....	40

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheena on varhaiskasvattajan työ ja toiminta osana pienryhmätoimintaa päiväkodissa. Tässä tutkimuksessa varhaiskasvattajia ovat päiväkodin työntekijät, joita ovat lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat. Varhaiskasvatuksen henkilökunta muodostaa moniammatillisen kasvattajayhteisön. Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Pienryhmätoiminnassa yksi ikäperustainen lapsiryhmä on jaettu esimerkiksi kolmeen pienempään ryhmään, joista kukin muodostaa yhden pienryhmän. Pienryhmissä on tavallisesti neljästä seitsemän lasta. Pienryhmät pysyvät samoina koko vuoden. Pienryhmissä toiminta-aika on usein rajattu aamupäivään, koska tuolloin henkilökuntaa ja lapsia on paikalla enemmän. Aamupäivän aikana tavallisesti kaikki toiminta tapahtuu pienryhmissä ja muun muassa pihalle pukeutuminen, ulkoilu, sisälle tulo ja syömään meno toteutetaan porrastaen. Pienryhmässä tavoitteena ja tarkoituksena on luoda lapselle rauhallinen ja vuorovaikutuksellinen arki päiväkodissa. Tavoitteena on, että kasvattaja ehtii yksilöllisesti huomioimaan ja havainnoimaan kaikkia pienryhmän lapsia ja suuntaamaan heidän toimintaansa haluttuun suuntaan. Aina nämä tavoitteet ja tarkoitukset eivät toteudu ja toteutumisen eteen kasvattajan on tehtävä töitä. Pienryhmätoiminnan toteuttamista voi estää tai heikentää esimerkiksi tilat, jotka eivät mahdollista pienryhmille omaa rauhallista tilaa tai huonetta, liian vähäinen henkilökunta, sairaslomat tai henkilökunnan pitämät tauot. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 31–34, 40–43.)

Pienryhmätoiminta päiväkodeissa on ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti tärkeä aihe, sillä monet päiväkodit ovat siirtyneet pienryhmätoimintaan tai harkitsevat siihen siirtymistä. Pienryhmätoiminnasta on tullut melko vakiintunut tapa toimia päiväkodeissa. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tutkia, millä tavoin varhaiskasvattajat toteuttavat pienryhmätoimintaa päiväkodin arjessa. Tarkoitukseni on myös peilata kasvattajien toimintaa teoriaan ja tarkkailla, milloin pienryhmätoiminnan peri-

aatteita ei voida noudattaa ja mistä se johtuu. Opinnäytetyöni teoriaosuudessa käsittelen varhaiskasvatusta ja pienryhmätoimintaa.

Tutkimukseni lähestymistavaksi valitsin laadullisen tutkimuksen ja aineistonkeruumenetelmäksi havainnoinnin. Havainnointikohteenani olivat yhden keskikokoisien päiväkodin pienryhmät. Havainnointimenetelmäni oli tarkkaileva havainnointi, mutta jo ensimmäisellä havainnointikerralla muotoutui lisäksi osallistuva havainnointi. Käytin teorialähtöistä sisällönanalyysiä ja analysoin opinnäytetyöni havainnointimateriaalia analyysirungon avulla (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 97–98). Analyysirunkoon olen koonnut kuusi pienryhmätoiminnan teemaa. Teemat poimin pienryhmätoiminnan teorioista.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Halusin tehdä opinnäytetyöni varhaiskasvatukseen liittyen saadakseni varhaiskasvatuspisteet. Olen ollut opintojeni aikana harjoitteluissa päiväkodeissa, joissa pienryhmätoimintaa toteutetaan ja harjoitteluiden aikana olen kiinnostunut aiheesta. Pienryhmätoiminta päiväkodeissa on ajankohtainen aihe, sillä monet päiväkodit ovat siirtyneet pienryhmätoimintaan tai harkitsevat siihen siirtymistä.

Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi varhaiskasvattajan työn pienryhmätoiminnassa ja tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimuksen. Aloitin opinnäytetyöprosessin keväällä 2011. Aluksi tutustuin opinnäytetyöaiheeni teoriaan ja luin kirjoja varhaiskasvatuksesta ja pienryhmätoiminnasta. Sitten aloin kirjoittaa teoriaosuutta näistä aiheista opinnäytetyöhöni. Tämän jälkeen mietin, miten kerään tutkimusaineistoni ja lopulta päädyin havainnointiin. Valitsin havainnoinnin, koska ajattelin saavani havainnoimalla ja kasvattajien kanssa keskustelemalla hyvän aineiston kerätyksi (Pennington 2005, 32–33). Seuraavaksi aloin lukea kirjoja havainnoinnista ja kirjoitin samalla havainnoinnin teoriaa opinnäytetyöhöni.

Tutkimuskysymyksekseni muodostui, millä tavoin varhaiskasvattajat toteuttavat pienryhmätoimintaa. Tarkoitukseni oli peilata kasvattajien toimintaa teoriaan ja tarkkailla, milloin pienryhmätoiminnan periaatteita ei voida noudattaa ja mistä se johtuu. Sain Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatusjohtajalta tutkimusluvan opinnäytetyölleni toukokuussa 2011.

Keskustelin yhden Seinäjoen varhaiskasvatuksen aluejohtajan kanssa opinnäytetyöstäni ja hän ehdotti minulle yhtä päiväkotia Seinäjoen alueelta havainnointikohteekseni. Ennen havainnoimisen aloittamista olin tutustumassa yhden päivän ajan tähän päiväkotiin, jossa havainnoinnin toteutin. Päiväkodin työntekijät tiesivät etukäteen, että tulen havainnoimaan pienryhmätoimintaa. Kerroin heille, että tarkoitukseni ei ole arvioida sitä, miten hyvin he työtään tekevät. Eettisesti oli tärkeää ja oikein, että he tietävät, että olen tulossa havainnoimaan pienryhmätoimintaa enkä tehnyt havainnointia heiltä salaa. (Pennington 2005, 45.)

Havainnoinnin päiväkodissa aloitin toukokuun lopulla. Halusin havainnoida pienryhmätoimintaa paikanpäällä muistiinpanoja tehden. Videointia en kokenut parhaaksi välineeksi havainnointiin. Ajattelin, että ilman videointia työntekijöiden ja lasten toiminta olisi mahdollisimman luonnollista. Haasteellista oli kuitenkin se, että en voinut katsoa tilanteita uudelleen ja havainnointimuistiinpanot täytyi tehdä huolellisesti. Havainnointitilanteessa kiinnitin huomiota ryhmän jäsenten toimintaan, tekemisiin, ilmeisiin, eleisiin sekä keskinäiseen vuorovaikutukseen ja puheeseen. Kirjoitin muistiinpanoihini ylös päivän kulkua ja tapahtumia. Kirjoitin myös omia havaintojani ja huomioita eri tilanteista ja pienryhmätoiminnan kuuden perusperiaatteen toteutumisesta.

Havainnoinnin toteutin keskikokoisessa päiväkodissa. Kyseisessä päiväkodissa on kolme lapsiryhmää, joissa lapset on jaettu ikäluokittain ryhmiin. Nämä ikäluokittain jaetut lapsiryhmät on jaettu vielä pienempiin ryhmiin eli pienryhmiin, joissa lapsia oli maksimissaan seitsemän. Havainnoin pienryhmätoimintaa viidessä eri pienryhmässä. Kolmessa pienryhmässä oli alle neljävuotiaita lapsia, ja kahdessa ryhmässä lapset olivat viisi- ja kuusivuotiaita. Havainnoin jokaista pienryhmää reilun kolmen tunnin ajan. Havainnoinnin lisäksi keskustelin myös kasvattajien kanssa pienryhmätoiminnasta. Kasvattajien kanssa käymistä keskusteluista sain lisätietoa siitä, miten he toteuttavat pienryhmätoimintaa. Havainnoidessani pienryhmiä, ensimmäisessä ryhmässä lapsia oli paikalla viisi, toisessa ryhmässä kuusi, kolmannessa ja neljännessä ryhmässä neljä ja viimeisessä ryhmässä kymmenen. Viimeisessä ryhmässä lapsia oli kymmenen, koska yksi kasvattajista oli sairauslomalla ja kaksi pienryhmää jouduttiin yhdistämään. Pienryhmien kasvattajat olivat lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia. Päivät olivat hyvin erilaisia toiminnaltaan. Olin havainnoimassa muun muassa tehtävähetkeä, metsäretkeä, lapsen syntymäpäiviä, laavuretkä, leikkihetkeä, pukeutumis- ja riisumistilanteita sekä ulkoilua.

3 VARHAISKASVATUS

Pienryhmätoiminta on melko vakiintunut tapa toimia varhaiskasvatuksessa päiväkodissa. Pienryhmätoimintaa toteutetaan päiväkodissa varhaiskasvatuksen ehdoilla, eli pienryhmätoiminnassa noudatetaan varhaiskasvatuksen tavoitteita ja tarkoituksia. Tässä luvussa kerron varhaiskasvatuksesta, kasvattajasta varhaiskasvatuksessa, päiväkodin yhteisestä perustehtävästä, tiimityöskentelystä, arvoista, kasvatuspäämääristä, kasvatuskumppanuudesta ja varhaiskasvatussuunnitelmasta.

Varhaiskasvatus. Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan alle kouluikäisten päivähoitoon ja esiopetukseen sisältyvää pedagogista osuutta eli toiminnan sisältöä. Varhaiskasvatus-käsitteellä on tarkoitus nostaa esiin kasvatuksen, opetuksen ja oppimisen näkökulmaa. (Petäjäniemi ja Pokki 2010, 11.) Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hyvinvoinnin edistämiseksi lapsen terveyttä ja toimintakykyä vaalitaan ja perustarpeista huolehditaan. Varhaiskasvatuksessa lasten hyvinvointia edistävät pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet. Varhaiskasvatus on kokonaisuus, jossa hoito, kasvatus ja opetus nivoutuvat toisiinsa. Nämä kolme asiaa painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä lapsilla. Hyvä hoito luo perustan kaikelle toiminnalle varhaiskasvatuksessa. Hyvin hoidetun lapsen perustarpeista on huolehdittu. Hoitotilanteet ovat myös kasvatuksen, opetuksen ja ohjauksen tilanteita, joilla on merkitystä lapsen yleiselle hyvinvoinnille ja oppimiselle. Mitä pienempi lapsi, sitä enemmän hän tarvitsee aikuisen huolenpitoa. Tässä on yksi syy, miksi pienryhmätoiminta on hyväksi pienelle lapselle. Lapsi kohdataan yksilöllisten tarpeiden, persoonallisuuden ja perhekulttuurinsa mukaisesti ja hän saa kokea olevansa tasa-arvoinen riippumatta sukupuolestaan, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustastaan tai etnisestä alkuperästään. Varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaa lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11, 15.)

Varhaiskasvatuksessa tarvitaan lasten vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteää yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta. Kasvatuskumppanuutta tarvitaan, jotta perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. Keskeinen varhaiskasvatuksen voimavara on ammattitaitoinen henkilökunta. Laadukkaan varhaiskasvatuksen kannalta on olennaista, että kasvatusyhteisöllä ja jokaisella kasvattajalla on vahva ammatillinen osallisuus ja tietoisuus. Varhaiskasvatusta järjestetään valtakunnallisten linjausten mukaisesti varhaiskasvatuspalveluissa. Keskeisimpiä varhaiskasvatuspalveluita ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin toiminta. Varhaiskasvatuspalveluita järjestävät kunnat, järjestöt, yksityiset palvelun tuottajat ja seurakunnat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11, 15.) Varhaiskasvatus on iso toiminnallinen kokonaisuus, jossa pienryhmätoiminta on yksi tapa organisoida varhaiskasvatuksen arkipäiväisiä käytäntöjä. Varhaiskasvatuksen tärkein valtakunnallinen ohjausväline on varhaiskasvatussuunnitelman perusteet eli VASU.

Toteutettaessa varhaiskasvatusta pyritään toimimaan laatukriteerien mukaisesti. Seinäjoen varhaiskasvatuksen laatukäsikirjassa kerrotaan seinäjoen varhaiskasvatukselle asetetut laatukriteerit. Näitä laatukriteereitä ovat: päivähoito tukee perheen kasvatustyötä, toiminta on tavoitteellista, suunnitelmallista ja kannustavaa, lapsi saa hoitoa, kasvatusta ja opetusta oman kehitystasonsa mukaisesti sekä toimintaa ja lapsen edistymistä arvioidaan yhteistyössä vanhempien kanssa. (Hyvä päivähoito Seinäjoella 2004, 15.)

Kasvattaja varhaiskasvatuksessa. Asetuksessa lasten päivähoidosta 16.3.1973/239 6 § määritetään varhaiskasvatuksen henkilökunnan koulutuksesta ja määrästä. Päiväkodissa tulee olla hoito- ja kasvatustehtävissä vähintään yksi henkilö, jolla on sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun asetuksen (804/92) 4 tai 5 §:ssä määrätty ammatillinen kelpoisuus, enintään seitsemää kokopäivähoidossa olevaa kolme vuotta täyttäneitä lasta kohden. Enintään neljää alle kolmivuotiaista lasta kohden täytyy päiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä samoin olla vähintään yksi henkilö, jolla on edellä säädetty ammatillinen kelpoisuus.

Varhaiskasvatuksen henkilökunta muodostaa moniammatillisen kasvattajayhteisön. Varhaiskasvattajia ovat lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat. He voivat olla koulutukseltaan esimerkiksi lastentarhanopettajia, sosionomeja (AMK), kasvatus-tieteiden kandidaatteja, lastenhoitajia tai lähihoitajia. Kasvattajien toiminta pohjautuu suomalaisen yhteiskunnan määrittelemissä asiakirjoissa oleviin yhteisiin arvoihin ja toimintatapoihin. Neuvotellessaan toimintatavoista ja arvoista kasvattajayhteisö rakentaa yhteistä toimintakulttuuria. Kasvattajan työssä on tärkeitä tiedostaa oma osaaminen ja se, mitä työtä hänet on palkattu päiväkotiin tekemään sekä taustalla olevat omat ja valtakunnallisesti määritellyt arvot ja eettiset periaatteet. Kasvattajien on pyrittävä toimimaan eettisesti oikein ja heiltä edellytetään sitoutuneisuutta, herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tarpeisiin ja tunteisiin. Kasvattajien on tiedostettava se, että ensisijainen vastuu lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta on lapsen huoltajalla ja huoltajalla on eniten tietoa lapsen asioista. Oman työn arviointi ja pohtiminen auttavat kasvattajaa toimimaan tietoisesti, eettisesti ja ammatillisesti kestävien toimintaperiaatteiden mukaisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16–17.) Ammatillisuus on työntekijän näkökulmasta ajatteluun, tunteisiin ja mielikuviin piirtynyt kuva omasta työstä koulutusten ja työkokemusten kautta. Ammatillisuus on toimintaa, joka konkretisoituu arkipäivän työssä ja toimintakäytännöissä. (Hujala, Puroila, Parrila ja Nivala 2007, 97.)

Kasvattajalta vaaditaan yhteistyökykyä, sitoutuneisuutta, herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tunteisiin ja tarpeisiin. Kasvattajat kunnioittavat lasten, lasten vanhempien ja toisten kasvattajien kokemuksia ja mielipiteitä ja työskentelevät kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti. Osaamiselle luo perustaa ammatillinen ja koulutuksen tuoma tieto ja kokemus. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16–17.) Pienryhmätoimintaa päiväkodissa toteuttavat varhaiskasvattajat.

Päiväkodin yhteinen perustehtävä. Päiväkodin työyhteisön jäsenillä on yhteinen perustehtävä, jota kohti työtä suunnataan. Työyhteisöllä tulee olla yhteinen ja selkeä näkemys perustehtävästä. Perustehtävällä varmistetaan, että työntekijät tekevät niitä asioita, joita hänen työpaikalla pitääkin tehdä. Olennaisia asioita perustehtävää mietittäessä ovat: mikä on työyhteisön kasvatuskäytännöt, pedagoginen linja,

mitä työtä työntekijä on palkattu tekemään, miten työntekijän täytyy tehdä työnsä ja mistä työntekijä tietää että hän tekee oikeita asioita? Työntekijän täytyy sitoutua työhönsä ja viihtyä siinä. Ammattitaitoinen ja motivoitunut työntekijä saa paljon hyvää aikaiseksi lapsen ja perheen hyväksi. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 59.)

Tiimityöskentely. Varhaiskasvattajat toimivat ja työskentelevät erilaisissa tiimeissä. Kasvattaja kuuluu oman lapsiryhmän tiimiin, jossa on useimmiten kolme työntekijää. Tämä tiimi suunnittelee yhdessä, mitä lapsiryhmässä tehdään. Mäntylän (2002, 78) mukaan tiimityö hyödyntää jäsentensä asiantuntijuutta. Tiimi voidaan nähdä työn kehittämisen välineenä sekä kontekstina, tarkoituksena mahdollistaa tiimin jäsenten välinen jatkuva dialogi ja vuorovaikutus. Tiimin jäsenillä on erilaista osaamista, joka määräytyy yhteisen tehtävän kautta. Osaaminen ja sen kehittäminen tehtävää vastaavaksi edellyttää tiimin jäseniltä reflektiivistä taitoa. Henkilökunnan on suunniteltava yhdessä toimintaa, jotta kokonaisuus pysyy hallinnassa ja tiimin jäsenet tietävät, mitä muissa pienryhmissä tehdään. Pedagoginen kokonaisvastuu on lastentarhanopettajalla, mutta tiimissä pitää olla luottamus siihen, että kaikki tiimin jäsenet selviytyvät pienryhmätoiminnan vetämisestä. Toimiva tiimityöskentely on pohjana pienryhmätyöskentelyn toteuttamiselle. Jokaisen työntekijän erityisosaaminen kannattaa hyödyntää ja osaamista kannattaa jakaa muille työntekijöille. Tiimityön etuna on, että Lapsen ja perheen tilannetta voidaan pohtia yhdessä ja saada ymmärrystä sekä vahvistusta tiimin yhteisille toimintatavoille sekä tavoitteille. Palaute ja keskustelu mahdollistavat oppimisen ja ammatillisen kasvun. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 36, 76.)

Kasvattajien on tärkeää osata antaa rakentavaa palautetta toisilleen ja osata ottaa sitä myös vastaan. Pienryhmätyöskentelyssä yhden lapsiryhmän kasvattajat toimivat tiimissä ja suunnittelevat yhdessä, mitä pienryhmissä tehdään. Toiminnasta on vastuussa lastentarhanopettaja, mutta asioita pohditaan myös yhdessä. Kasvattajat voivat vaikuttaa siihen, mitä tekevät oman pienryhmänsä kanssa. On hyvä, että kasvattajat tietävät, mitä muissa lapsiryhmän pienryhmissä tehdään. Tutkimassani päiväkodissa työntekijät toimivat tiimissä ja suunnittelevat yhdessä toimintaa.

Arvot. Varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin, säädöksiin ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Keskeisin arvo on ihmisarvo. Tähän perusarvoon liittyy neljä yleisperiaatetta, jotka ovat: syrjintäkielto ja lasten tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, lapsen etu, lapsen oikeus elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen ja lapsen mielipiteen huomioonottaminen. Varhaiskasvatuksen keskeisiä periaatteita ovat oikeus: turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen, turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti, tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, saada tarvitsemaansa erityistä tukea ja oikeus omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 12.) Pienryhmätoimintaa toteutettaessa täytyy huomioida varhaiskasvatuksen arvopohja ja lapsen oikeudet.

Kasvatuspäämäärät. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää vaalia lapsuutta ja ohjata lasta ihmisenä kasvamisessa. Varhaiskasvatuksen toimintaa suuntaa yksittäisten kasvatus- ja sisältötavoitteiden yläpuolella olevat kasvatuspäämäärät. Kasvattajien tehtävänä on huolehtia, että seuraavat kolme kasvatuspäämäärää suuntaavat toimintaa tasapainoisesti ja riittävän syvällisesti: henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen ja itsenäisyyden asteittainen lisääminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 13.)

Näitä kolmea kasvatuspäämäärää kohden toimitaan myös pienryhmätoiminnan aikana. Lapsen henkilökohtainen hyvinvointi voi lisääntyä kun kasvattaja toteuttaa pienryhmätoiminnan peruseriaatteita. Pienryhmätoiminnassa kasvattaja huomioi lasten välisiä suhteita ja samalla harjoitellaan toiset huomioonottavia käytösmuotoja ja toimintatapoja. Pienryhmätoiminnassa opetellaan itsenäistymistä esimerkiksi sillä, että lapselle annetaan aikaa pukea ja riisua itse lapsen omien kykyjen mukaan.

Kasvatuskumppanuus. Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Vanhempien osallisuus lasten varhaiskasva-

tuksessa on tärkeää. Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista. Kasvatuskumppanuus edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toisen kunnioittamista. On tärkeä muistaa, että vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu sekä se, että vanhemmat ovat omien lastensa asiantuntijoita. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on tunnistaa herkästi ja mahdollisimman varhain lapsen jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella mahdollinen tuen tarve. Tukea tarvittaessa luodaan yhteistyössä vanhempien kanssa yhteinen toimintastrategia lapsen tukemiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Pienryhmätyöskentelyssä pienryhmän kasvattaja pysyy usein samana. Tällöin hän tietää päiväkodin henkilökunnasta eniten oman pienryhmänsä lasten asioista ja osaa kertoa parhaiten päivän kulusta ja tapahtumista lapsen vanhemmalle. Pienryhmän kasvattaja pitää yleensä myös oman pienryhmänsä lasten vanhemmille lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta keskustelut kerran tai kaksi vuodessa. Keskusteluissa varhaiskasvattajalla ja lapsen vanhemmalla on rauhallinen hetki keskustella lapsesta ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta. Vanhemman tuodessa tai hakiessa lasta, ei aina lapsen pienryhmän kasvattaja ole paikalla. Myös muiden kasvattajien täytyy tietää lapsen asioista ja osata kertoa vanhemmalle lapsen päivästä ja tapahtumista.

Varhaiskasvatussuunnitelma. Päiväkodissa varhaiskasvatusta toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma hoitosuhteen alussa. Lapsen varhaiskasvatus perustuu henkilökunnan ja vanhempien yhdessä laatimaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa ja sen toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Tavoitteena on lapsen yksilöllisyyden ja vanhempien näkemyksen huomioon ottaminen toiminnan järjestämisessä. Suunnitelman perusteella henkilökunta voi toimia lapsen yksilölliset tarpeet tiedostaen ja huomioiden. Henkilöstön tehtävänä on havainnoida lapsen kehitystä ja ottaa havainnointitieto huomioon toiminnan suunnittelussa. Varhaiskasvatussuunnitelmassa otetaan huomioon lapsen kokemukset, tarpeet ja tulevai-

suuden näkymät, lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32–33.)

4 PIENRYHMÄTOIMINTA

Perustana varhaiskasvatuksessa tapahtuvalle pienryhmätoiminnalle on lapsen vuorovaikutuksen suunnittelu ja sen mahdollistaminen. Vuorovaikutuksen myötä lapsella on mahdollisuus saada psyykeelle aikuisen kannattelevaa vuorovaikutusta aikuisen ja muiden lasten kanssa sitä tarvitessaan. Aikuinen tukee ja ohjaa vuorovaikutusta. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 33.) Vuorisen (1993, 94–95) mukaan pienryhmässä toimiminen antaa malleja ja valmiuksia monia arkielämän tilanteita varten. Se tarjoaa mahdollisuuksia aktiiviseen toimintaan ja kanssakäymiseen ryhmän jäsenten kanssa sekä mahdollistaa sellaisten asioiden ilmaisemisen, joita ei suurryhmässä uskaltaisi välttämättä ilmaista. Pienryhmätyöskentely tapahtuu osittain ryhmän ehdoilla. Jokaisella ryhmän jäsenellä on mahdollisuus vuorovaikutukseen ryhmän muiden jäsenten kanssa. Pienryhmissä tapahtuvan työskentelyn avulla on mahdollista harjoitella erilaisissa ryhmärooleissa toimimista. Siponen (2005, 84) toteaa, että pienessä ryhmässä lapsi saa mahdollisuuksia itsensä ilmaisuun ja hyväksytyksi tulemiseen. Keskinäisen tuntemuksen ja luottamuksen lisääntyessä myös turvallisuus kasvaa.

Yleensä ryhmäksi käsitetään kahden tai useamman ihmisen joukko. Joukkoa voidaan kutsua ryhmäksi vasta sen jälkeen, kun jäsenillä on vuorovaikutusta, yhteinen tavoite, ja tietyt säännöt. (Niemistö 2004, 16.) Kaukkilan ja Lehtosen (2007, 17) mukaan pienryhmissä jäseniä on tavallisesti kahdesta kymmeneen. Päiväkodin pienryhmissä lapsia on yleensä neljästä seitsemään.

Ryhmän kautta yksilö rakentaa identiteettiään, ja jokainen tarvitsee ympäröivien ihmisten hyväksyntää ja arvostusta (Harinen, Heikura, Lehmus ja Vallisto 2008, 14). On erilaisia tapoja jakaa lapset ryhmiin päiväkodossa. Yleinen tapa on ikäryhmittäin jaottelu. Tällöin lapset jaetaan esimerkiksi siten, että alle kolmevuotiaat ovat omassa ryhmässä, alle viisivuotiaat omassa ja esikouluikäiset omassa ryhmässä. Ryhmien koot vaihtelevat ryhmän kasvattajien määrästä riippuen. Yhtä kasvattajaa kohden voi olla korkeintaan seitsemän lasta. Jos kasvattajia on kolme, niin lapsia on ryhmässä korkeintaan 21. On olemassa myös sisarusryhmiä, jolloin

ryhmässä voi olla kaiken ikäisiä lapsia. Sisarusryhmässä perheen eri-ikäiset lapset pääsevät samaan ryhmään. Päiväkodissa tapahtuvassa pienryhmätoiminnassa nämä päiväkotiryhmät ovat jaettu vielä pienempiin ryhmiin siten, että yhden ryhmän lapset on jaettu esimerkiksi vielä kolmeen pienempään ryhmään. Nämä pienemmät ryhmät ovat pienryhmiä. Pienryhmät voidaan jakaa lasten iän, toiminnan sisällön tai jonkin erityisesti harjoiteltavan taidon mukaan (Päiväkotitoiminta 2006, 14).

Lapsen on helpompi tutustua pieneen ryhmään ja se onnistuu perusteellisemmin ja nopeammin kuin suuryhmään tutustuminen. Pienryhmässä tavoitteena on se, että jokaiselle jää aikaa sanoa oma mielipiteensä. Suuryhmässä voi käydä niin, että vain vilkkaat ja rohkeat ehtivät ja uskaltavat ilmaista ajatuksensa ja ujompien lasten mielipide jää kuulematta. Omien ryhmäläistensä tunteminen helpottaa pienryhmässä olemista. Pienryhmän tavoitteena ja tarkoituksena on huomata ja huomioida lapsi ja luoda sellainen ilmapiiri, että lapsen on helppo ilmaista itseään ja mielipiteitään. Pienryhmätyöskentelyssä lasten esille tuomat näkökulmat ja asiat pyritään ottamaan herkästi työstämisen kohteiksi. Pysyvissä ryhmissä ryhmäläisten välinen kommunikaatio ja yhteistyö hioutuvat ja ryhmässä opitaan ymmärtämään, mitä jokainen sanomisillaan tarkoittaa. (Karlsson ja Riihelä 1993, 75.)

Pienryhmässä voi olla erilaisia oppijoita, joten työntekijän on otettava vastaan jokainen ja huomioitava pienryhmän jäsenet omien henkilökohtaisten ominaisuuksiensa mukaan. (Kivelä ja Lempinen 2010, 45.) Kasvattajan luoma henkilökohtainen suhde lapseen nostaa lapsen tärkeimmäksi tekijäksi kasvatustilanteessa. Pienryhmätoiminnassa kasvattajilla on mahdollisuus huomioida lasten keskeistä toimintaa ja lasten väliset suhteet voidaan nähdä osana kasvatusta. Lapsen kasvaessa sosiaalisuuteen, on mahdollista, että hänen luovuutensa vapautuu ja merkitys ryhmän toiminnan osana korostuu. (Karlsson ja Riihelä 1993, 65.)

Mikkolan ja Nivalaisen (2010, 31–34) mukaan lapsi hyötyy pienessä ryhmässä toimimisesta. He kirjoittavat, että rauhallinen arki pienessä ryhmässä lisää lapsen hyvinvointia ja että myös aikuisten hyvinvointi lisääntyy kun voi paremmin ja aidosti keskittyä yksittäiseen lapseen. Pienryhmässä lapsella on mahdollisuus olla oma itsensä ja oppia suhteuttamaan omia taitojaan tilanteeseen sopivaksi sekä tunnis-

tamaan omien tekojen seuraukset ja vaikutukset toisiin ihmisiin. Pienryhmässä lapsen voi olla helpompaa ja turvallisempaa hallita omaa toimintaansa, tulla nähdyksi ja kuulluksi, sekä olla oma itsensä verrattuna suureen ryhmään. Lapsen ryhmäytyttyä ensin omaan pienryhmäänsä hänen on helpompi tutustua ja liittyä myös suureen ryhmään.

Ryhmäytymisellä tarkoitetaan prosessia, jossa ryhmän jäsenten keskinäistä vuorovaikutusta, luottamusta, viihtymistä ja tuntemista kehitetään ja tuetaan tietoisesti. Ryhmäytymisen tarkoituksena on edistää toisten tuntemista niin, että ryhmän jäsen tuntee olonsa ryhmässä mukavaksi ja turvalliseksi, hän tuntee voivansa vapaasti viihtyä ja ilmaista mielipiteitään, yrittää ja välillä erehtyäkin. (Ryhmäyttäminen. [Viitattu 3.1.2012].) Pienessä ryhmässä lapsi voi toimia lähikehityksen vyöhykkeellä aikuisen tukemana ja aikuisella on mahdollisuus havainnoida ja suunnata lapsen toimintaa sekä keskittyä paremmin yhteen lapseen.

Pienryhmissä toiminnan eriyttäminen on helpompaa kuin suuressa ryhmässä. Eriyttämisellä tarkoitetaan lapsen tilanteen ja toiminnan mukaan suunnitelmallisesti valittua ryhmämuotoa, joka tukee lapsen kehitystä. Eriyttäminen ei edellytä lapsen siirtämistä pysyvästi pieneen ryhmään. Eriyttämisessä pienryhmätoimintaa ei aina tarvitse erottaa eri tiloihin. Tärkeää on käyttää päivittäisen toiminnan tilanteita ja harjoittaa lapselle mielekkäitä ja merkityksellisiä taitoja. (Meirän vasu 2007, 22.)

Pienessä ryhmässä kasvattajien on helpompi seurata lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä havainnoida lasta erilaisissa tilanteissa ja ohjata oppimis- ja kehitysprosessia oikeaan suuntaan. Pienessä ryhmässä aikuinen voi tuntea, että on oikeasti ehtinyt kuunnella ja kohdata ryhmänsä lapsia. Suuressa ryhmässä aikuisen energia menee helposti koko ryhmän ohjaamiseen eikä yksittäiselle lapselle jää aikaa. Lapsi tarvitsee ja hakee huomiota myös suuressa ryhmässä, joka tekee suuryhmätilanteista haasteellisempia pienryhmätilanteisiin verrattuna. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 32–36.)

Pienryhmätoiminta voi helpottaa päiväkodin arkea erilaisissa tilanteissa. Erityisesti siirtymätilanteet, kuten uloslähtö, sisälle tulo ja wc:ssä käynti helpottuvat ja ovat

rauhallisempia silloin, kun ne toteutetaan pienissä ryhmissä. Siirtymätilanteissa välttään turhalta odottelulta ja melulta kun siirtymät porrastetaan eri pienryhmien välillä. Lapsen on helpompi harjoitella pukemista ja riisumista silloin kun ei ole kiire ja vain muutama lapsi on eteisessä kerrallaan. Ulkoilua porrastettaessa lasten on turvallisempi leikkiä, kun lapsia on kerralla yhdessä paikassa vähemmän ja lelut riittävät paremmin. Myös kasvattajien on helpompi seurata lapsia, kun heitä on vähemmän yhdessä paikassa kerrallaan. Leikkitilojen ja huoneiden jakaminen rauhoittaa toimintaa ja erilaiset tuokiot ja leikkihetket sujuvat pienissä ryhmissä paremmin ja lasten ei tarvitse jakaa aikuista koko päiväkotiryhmän kanssa vaan hän saa enemmän tukea ja huomiota. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 40–43.) Leikkitilojen jakamisella tarkoitetaan sitä, että yksi ryhmä voi olla esimerkiksi nukkuma-huoneessa, toinen ryhmä ruokailuhuoneessa ja taas kolmas ryhmä voi olla aulassa. Huoneita jakamalla saadaan jokaiselle ryhmälle rauhallinen työskentely ja leikkitila. Erilaiset tilat kannattaa ottaa rohkeasti käyttöön.

Yksi pienryhmätyöskentelyn tavoite on lapsilähtöisesti toimiminen. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan sitä, että lapsen yksilöllisyyttä kunnioitetaan, lasta kuunnellaan ja kannustetaan (Lapsilähtöisyys [Viitattu 2.1.2012]). Mikkola ja Nivalainen (2010, 33) kirjoittavat, että parhaimmillaan suurryhmä toimii erinomaisesti ja koko ryhmä on aikuisen hallinnassa. Heidän mielestään suurryhmässä työskentely ei kuitenkaan ole lapsilähtöistä vaan aikuisen säätelemää ja kannattelevaa toimintaa kokonaisvaltaisesti. Opinnäytetyössäni en vertaa pienryhmätyöskentelyä suurryhmiin enkä voi sanoa, että joku tilanne olisi toiminut paremmin tai huonommin suurryhmässä.

Poimin pienryhmätoiminnan teoriasta kuusi teemaa, jotka ovat pienryhmätoiminnan keskeisimmät peruseriaatteet ja tavoitteet. Nämä teemat muodostavat analysointirunkoni ja näiden teemojen pohjalta analysoin myöhemmin tässä työssä tutkimusaineistoani. Nämä kuusi teemaa ovat:

- Lapsen huomioiminen. Työntekijä huomioi kaikki lapset ja näkee ja kuulee heidät ja heidän tarpeensa.
- Lapsen esille tuomat näkökulmat ja asiat huomataan.
- Työntekijä havainnoi lapsia ja huomioi lasten välisiä suhteita.
- Työntekijä suuntaa lasten toimintaa haluttuun suuntaan.

- Työntekijä luo rauhallisen ilmapiirin.
- Aikuisen kannatteleva vuorovaikutus. (Vuorovaikutus aikuisen ja lapsen välillä sekä lasten välillä.)

5 HAVAINNOINTI

Havainnoin yhden keskikokoisen päiväkodin viittä eri pienryhmää. Keskustelin havainnointipäiväkodin vastaavan opettajan kanssa opinnäytetyöstäni, ja siitä mitä ryhmiä voisin havainnoida. Hän kertoi minulle, mitä ryhmiä voisin havainnoida ja minä päivinä. Havainnoinnin ulkopuolelle jäi ainoastaan esikoululaisten ryhmä, jossa olin aikaisemmin ollut tutustumassa.

Alle neljävuotiaiden lasten ryhmä oli jaettu kolmeen pienryhmiään ikien mukaan. Ensimmäisessä ryhmässä oli havainnointiaikana paikalla viisi lasta, toisessa ryhmässä kuusi ja kolmannessa ryhmässä neljä lasta. Neljäntenä ja viidentenä havainnointiryhmänä olivat viisi- ja kuusivuotiaiden ryhmät. Neljännessä ryhmässä lapsia oli paikalla neljä ja viidennessä pienryhmässä lapsia oli paikalla kymmenen. Viidennessä ryhmässä lapsia oli paikalla kymmenen, koska yksi kasvattaja oli sairaana ja kaksi pienryhmää jouduttiin yhdistämään. Pienryhmien kasvattajat olivat lastenhoitajia ja lastentarhanopettajia. Havainnoidessani en aina tiennyt, onko pienryhmän kasvattaja lastentarhanopettaja vai lastenhoitaja. Tarkoitukseni ei ollut vertailla lastenhoitajien ja lastentarhanopettajien toimintaa. En myöskään vertaillut pienryhmätyöskentelyä suurryhmään tai mihinkään muuhun ryhmään, koska minulla ei ollut tutkimuksessa vertailukohdetta. Havainnoin vain pienryhmätyöskentelyä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Havainnoinnin tarkoituksena oli tutkia, millä tavoin varhaiskasvattajat toteuttavat pienryhmätoimintaa riippumatta heidän koulutuksellisesta taustastaan tai ammattinimikkeistään. Jokaisena havainnointipäivänä menin ryhmään aina hieman ennen pienryhmätyöskentelyn alkamista ja lähdin ruokailun alettua, eli olin viitenä päivänä päiväkodissa noin puoli yhdeksästä puoli kahteentoista saakka.

Havaintojen teko on olennainen osa arkielämäämme. Se on tärkeä osa siitä, miten hahmotamme ympäristöämme, reagoimme siihen, miten pyrimme ymmärtämään näkemäämme ja kokemaamme. Havaintojen teko tieteessä ei ole olennaisesti erityyppistä. Kun arkielämässä pyritään ymmärtämään siihen vaikuttavia tekijöitä, tieteessä pyritään havaintoja tekemällä saamaan aineistoa määrätyn ongelman tai

ilmiön eri tekijöistä. (Grönfors 2010, 154.) Tutkimuksessa havainnointi eroaa arki-havainnoinnista suunnitelmallisempaan ja systemaattisempaan sekä tietoisempaan havainnointina (Uusitalo 1998, 89). Tutkimuksellisessa havainnoinnissa tutkija tarkkailee enemmän tai vähemmän objektiivisesti tutkimuksen kohdetta ja tekee havainnoinnin aikana muistiinpanoja tai kenttäraporttia (Metsämuuronen 2008, 42). Havainnointitapoja on monenlaisia. Havainnointitavat jaotellaan pääsääntöisesti sen mukaan, miten havainnoija toimii suhteessa tutkimuskohteeseensa. Havainnointitapoja ovat tarkkaileva havainnointi (ulkopuolinen havainnointi), osallistuva havainnointi (sisällä toiminnassa havainnointi), aktivoiva osallistuva havainnointi (toimintatutkimus), kokemalla oppiminen (etnografia) ja piilohavainnointi. (Villikka 2006, 22, 37, 42.)

Valitsin tutkimukseni havainnointitavaksi tarkkailevan havainnoinnin. Tarkoituksenani oli olla sivustaseuraajana havainnointitilanteissa, koska ajattelin, että näin voisin seurata pienryhmätoimintaa parhaiten. Jo ensimmäisellä havainnointikerralla huomasin, että havainnointini oli myös osallistuvaa havainnointia. Tämä ei ollut alun perin tarkoitus, mutta huomasin, että tarkkailevan ja osallistuvan havainnoinnin raja oli hyvin pieni. Lapset ottivat kontaktia minuun, tulivat syliin, esittelivät piirustuksiaan ja pyysivät pelaamaan. Havainnointi tapani olikin siis tarkkailevan havainnoinnin lisäksi osaksi myös osallistuvaa havainnointia.

5.1 Tarkkaileva ja osallistuva havainnointi

Tarkkaileva havainnointi on kohteen ulkopuolista havainnointia, tutkija ei siis osallistu tutkimuskohteensa toimintaan, vaan asettuu tutkimuskohteeseen nähden ulkopuoliseksi tarkkailijaksi. Tarkkailevan havainnoinnin tavoitteena on oppia katso-malla. Osallistuva havainnointi on havainnointia, jossa tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan tutkimuskohteen ehdoilla ja yhdessä sen jäsenten kanssa sovitun ajanjakson. Osallistuva havainnointi tapahtuu yleensä ennalta valitusta teoreettisesta näkökulmasta. Osallistuva havainnointi edellyttää, että tutkija pääsee sisään tutkittavaan yhteisöön ja heidän välillään on merkittäviä sosiaalisia suhteita. (Villikka 2006, 43–45.)

Kyselyn ja haastattelun avulla saadaan selville, mitä haastateltavat ajattelevat, tuntevat ja uskovat. Ne kertovat miten haastateltavat havaitsevat mitä ympärillä tapahtuu. Kyselyn tai haastattelun avulla ei saada välttämättä selville, mitä todella tapahtuu. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa siitä, toimivatko ihmiset niin kuin he sanovat toimivansa. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2009, 212.) Hanna Villikka (2006) kertoo, että tutkimushavaintoja voidaan tehdä erilaisista asioista, kuten tilanteista, tapahtumista, ihmisten puheista tai käyttäytymisestä, eleistä, ilmeistä, asennoista ja liikehdinnästä. Havaintoja voidaan kerätä tutkimusta varten sekä luonnollisessa ympäristössä, että laboratorio-olosuhteissa. Luonnollisessa ympäristössä tehtyjen havaintojen etuna on se, että havainto tehdään siinä asiayhteydessä ja kontekstissa, jossa se ilmenee. (Villikka 2006, 22, 37, 42.) Omassa tutkimuksessani keräsin havaintoja luonnollisessa ympäristössä. Havainnoin aina kerrallaan yhden pienryhmän toimintaa, johon kuului muutama lapsi ja yksi kasvatushenkilö. Havainnointitilanteessa kiinnitin huomiota ryhmän jäsenten toimintaan, tekemisiin, ilmeisiin, eleisiin sekä keskinäiseen vuorovaikutukseen ja puheeseen.

Osallistuvalla havainnoijalla on kaksi roolia, havainnoija ja ryhmän toimintaan vaikuttava jäsen. Voi olla vaativaa toimia molemmissa tehtävissä hyvin, ja todennäköistä onkin, että toinen rooleista kärsii toisen kustannuksella. Näiden asioiden vuoksi osallistuvaa havainnointia usein vältetään. Täytyy myös muistaa eettinen kysymys, tietääkö ryhmä havainnoimisestasi ja pitäisikö siitä kertoa? Eettisesti on oikein, että havainnointikohde tietää sen, että häntä havainnoidaan. (Pennington 2005, 32.) Halusin toimia avoimesti ja kertoa kasvattajille mitä havainnoin ja minkä takia. En usko, että tämä on vaikuttanut tutkimustuloksiini.

Ennen havainnoinnin aloittamista havainnoijan täytyy myös päättää, millä tavoin hän havainnointiaineiston kerää. Vaihtoehtona on videointi, nauhoittaminen tai havainnointimuistiinpanojen tekeminen. Videoinnissa ongelmana voi olla se, että videokameran tilanteeseen tuominen ja videoinnista kertominen saattaa muuttaa ryhmän jäsenten normaalia toimintaa. Videoinnissa totuttelusta voi olla apua, mutta silti jotkut voivat säikkyä kameraa ja heidän käytöksensä voi poiketa tavanomaisesta käyttäytymisestä. Ryhmän havainnoiminen todellisessa tilanteessa eli elävä havainnointi, saattaa tuottaa luonnollisempaa käyttäytymistä, mutta silloinkaan

havainnoitavien käyttäytyminen ei välttämättä ole täysin luonnollista. Elävä havainnointi vaatii paljon valmistautumista, koska tilanteita ei voida toistaa, kaikki tapahtuu vain kerran. Sanattoman viestinnän huomioiminen havainnointitilanteessa on tärkeää. Valitsin pienryhmien havainnointitavaksi havainnoimisen paikan päällä eli elävän havainnoinnin. Valitsin elävän havainnoinnin videonauhoituksen sijaan siksi, että havainnoitavien ei tarvitse jännittää kameroiden läsnäoloa ja että heidän toimintansa olisi mahdollisimman luonnollista ja samanlaista kuin he yleensä toteuttavat pienryhmätoimintaa. (Pennington 2005, 34.)

5.2 Havainnoijan rooli

Tarkkailevan havainnoijan rooli on ensisijaisesti tutkijan rooli tutkimuskohteessa. Tutkijan roolin näkökulmasta ulkopuolinen havainnointi on toimiva havainnointitapa, kun tutkimuskohteen ja tutkijan välinen aktiivinen vuorovaikutus ei ole merkittävää tutkimuksen tiedonhankinnalle. Tämän vuoksi alun perin tarkoitukseni oli havainnoida pienryhmätoimintaa sivustaseuraajana. Tutkijan neutraali rooli on tärkeä esimerkiksi silloin, kun tutkija kohtaa tutkittaviensa taholta voimakkaita mielipiteitä tai ennakkoluuloja. Havainnoija kantaa aina mukanaan myös monia taust ominaisuuksia, jotka vaikuttavat tutkijan ottamaan tai tutkijalle asetettuun rooliin tutkimuskohteessa. Taustaominaisuudet voivat vaikuttaa myös tutkimusaineiston luonteeseen. Näitä ominaisuuksia ovat muun muassa ikä, sukupuoli, siviilisäät ja kotipaikka. Tutkijan olemuksella, pukeutumisella, itsensä sanallisella ja sanattomalla viestinnällä on myös merkitystä. Tutkijan on opittava tutkimuskohteen kieli, ajattelutapa ja käyttäytymistä koskevat rutiinit, että tutkija voi toimia luontevasti ja merkityksellisesti tutkimuskohteessa ilman jäsenyyttä. (Villikka 2006, 67–69, 74.) Havainnointitilanteessa toimin tutkijan roolissa ja käyttäydyin sekä pukeuduin neutraalisti. En halunnut vaikuttaa toimintaan tai tapahtumiin. En kertonut omia mielipiteitäni tai ajatuksiani, olin havainnoijan ja tutkijan roolissa.

5.3 Havainnointimateriaali

Havainnoimalla kerätty tutkimuskohdetta koskeva materiaali ei itsessään ole vastaus siihen, mitä olen tutkimassa. Tutkimusaineisto ei ole suoraan vastaus tutkimusongelmaan, vaan se on materiaalia tutkimuksen tekemiseen. Havaintojen kuvaaminen on vasta tutkimusaineiston dokumentointia. Tutkimuksen kannalta kiinnostava asia voi olla äänettömänä tai näkymättömänä tutkimusaineistossa, sen tutkija havaitsee ja tekee näkyväksi ja kuuluvaksi vasta analysoinnin jälkeen. Analysointi tarkoittaa havaintojen ryhmittelyä ja yhdistämistä johtolangoiksi, joista voidaan tehdä tulkintoja. (Villikka 2006, 81.)

Tutkimuksen havainnollistaminen tapahtuu tutkimuksen raportissa ja on välttämätöntä, että muut pääsevät seuraamaan tutkijan ajattelua, tulkintaa, perusteluja ja tulosten yleistämistä. Nämä ovat teoriaan pohjautuvia asioita, jotka eivät ole nähtävissä suoraan esimerkiksi tapahtumasta tai tilanteesta. Kerättyä tutkimusaineistoa ei itsessään pidetä tuloksena, siksi sitä ei voi sellaisenaan siirtää tutkimustekstiin. Tutkijan tehtävänä on osoittaa, että tutkimuksen tulokset kertovat laajasta muun muassa aiemman tutkimuksen sisältävästä kokonaisuudesta, eikä vain tutkijan keräämästä tutkimusaineistosta. Tutkimusprosessin ajan tehdään valintoja jonkinlainen yleistettävyyks mielessä ja tulokset suhteutetaan laajempaan teoreettiseen kokonaisuuteen sekä yhteiskunnallisiin, ammatillisiin ja kulttuurisiin reunaehdoin. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä yleistettävyyks ei ole erillinen tutkimusvaihe, vaan tutkimus rakentuu kokoajan jonkinlaista yleistettävyyttä silmällä pitäen. Kun tutkija täsmentää tutkimustaan teoreettisesti ja käsitteellisesti, on laadullisessa tutkimusmenetelmässä mahdollisuus yleistää. Tutkija tarkastelee kriittisesti, miten tutkimusaineistossa ilmenevät poikkeavat tapaukset vaikuttavat tulkintaan, joka pitää olla yleistävissä koko tutkimusaineistoon. Yleistäminen ei tarkoita, että kaikki ihmiset toimisivat tutkimuksessa esitetyllä tavalla vaan, että ihmiset otavat toiminnassaan huomioon tietynlaisia merkitystä muodostavia sääntöjä, jotka on esitetty tutkimuksessa. Laadullinen tutkimusmenetelmä on joustavampi, kuin määrällinen tutkimus, laadullinen tutkimusmenetelmä sallii tutkimusaineiston analysoinnin ja tulkinnan ja sen vertaamisen laajempaan aineistokokonaisuuteen. (Villikka 2006, 92–93.)

Havainnointitilanteessa kirjoitin muistiinpanoihini ylös päivän kulun ja tapahtumia. Kirjoitin myös omia havaintojani ja huomioita eri tilanteista ja pienryhmätoiminnan kuuden aiemmin esiin nostamani perusperiaatteen toteutumisesta. Huomioin asioita, jotka edistävät ja vaikeuttavat pienryhmätyöskentelyn teemojen toteutumista. Käsin kirjoitettua havainnointimuistiinpanoja kertyi noin kymmenen sivun verran.

5.4 Eettisyys

Etiikka on moraalisena näkökulmana osa arkista elämää. Etiikka on mukana tilanteissa, joissa ihminen pohtii suhtautumistaan omiin ja toisten tekemisiin, sitä mitä voi sallia, mitä ei ja miksi. Tutkimuksen kaikissa vaiheissa on muistettava eettisyys. Tieteen etiikkaan kuuluvat tutkittavien kohtelu ja tieteen ja yhteiskunnan väliset suhteet. Tutkimusetiikka voidaan määritellä tutkijoiden ammattietiikaksi, johon kuuluvat eettiset periaatteet, normit, arvot ja hyveet, joita tutkijan tulisi noudattaa. Yleisenä tieteen eettisenä arvona uuden tiedon tuottamisen lisäksi pidetään pyrkimystä riippumattomuuteen ja itsenäisyyteen. Tärkeää on, että tieteellisen väitteen esittäjän ominaisuudet, kuten uskonnollisuus tai kansallisuus, eivät vaikuta väitteen hyväksymiseen. Tutkimuksen tulokset ovat julkisia, tutkijan oletetaan julkaisevan havaintonsa avoimesti. Järjestelmällisellä epäilyllä tarkoitetaan sitä, että johtopäätöksiä ja arvioita lykätään kunnes riittävä aineisto antaa niille vankan pohjan. (Kuula 2006, 21–27.)

Tutkimusetiikan normit voidaan jakaa kolmeen pääryhmään. Totuuden etsimistä ja tiedon luotettavuutta ilmentävät normit ohjaavat tutkijaa noudattamaan tieteellisen tutkimuksen menetelmiä ja etsimään luotettavia tuloksia. Tutkittavien ihmisarvoa ilmentävät normit korostavat tutkittavien itsemääräämisoikeutta ja tutkimuksesta aiheutuvan vahingon välttämistä. Tutkijoiden keskinäisiä suhteita ilmentävät normit vavistavat yhteisöllisyyttä tieteessä. (Kuula 2006, 24.)

Tutkijat tekevät itse omaa tutkimustyötään koskevat eettiset ratkaisut. Tutkijan on parhaansa mukaan noudatettava eettisiä periaatteita. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää tieteellistä tietoa ja taitoa sekä hyviä toimintatapoja tutkimuksen teossa.

Tutkimuksen luotettavuuden ja uskottavuuden takaa parhaiten hyvien tieteellisten menettelytapojen noudattaminen. (Kuula 2006, 26, 34.) Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt toimimaan tutkimuseettisesti ja tieteelliseettisesti oikein ja noudattamaan edellä mainittuja eettisiä periaatteita. Kerroin havainnoimisesta etukäteen havainnoitaville ja kerroin heille mitä aion havainnoida, valitsin opinnäytetyöni aiheen ja tutkimusmenetelmän niin, että se ei loukkaa ketään ja havainnoitavat lapset, työntekijät sekä päiväkotit pysyvät työssäni anonyymeinä.

6 ANALYYSI

Tutkimukseni on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa kehitetään juuri kyseiselle aineistolle sopiva lähestymistapa ja aineistonkeuru, analyysi ja tulkinta tapahtuvat enemmän tai vähemmän limittäin (Räsänen 2005, 93). Laadullisessa analyysissä puhutaan usein induktiivisesta sekä deduktiivisesta analyysistä. Jako perustuu tulkintaan tutkimuksessa käytetystä päättelyn logiikasta, joka on joko induktiivinen eli yksittäisestä yleiseen tai deduktiivinen eli yleisestä yksittäiseen. Teorialähtöinen analyysi yhdistetään usein deduktiiviseen päättelyyn. Toinen analyysin jaottelutapa on aineistolähtöinen, teoriasidonnainen ja teorialähtöinen analyysi. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 95, 98.)

Omassa tutkimuksessani käytin teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Teorialähtöinen analyysi on analysointimalli, joka nojaa johonkin aikaisempaan viitekehykseen, tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Aineiston analyysiä ohjaa valmis aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys. Tutkimuksen teoriaosuudessa on hahmoteltu valmiiksi kategoriat, joihin aineisto suhteutetaan. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 97–98.)

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä ensimmäisenä vaiheena muodostetaan analyysirunko. Analyysirunko voi olla väljä. Rungon sisälle muodostetaan aineistosta erilaisia kategorioita tai luokituksia, noudattaen induktiivisen sisällönanalyysin periaatteita. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 113.) Oman tutkimukseni analyysirungossa on kuusi teemaa, jotka ovat pienryhmätoiminnan peruseriaatteita. Teemat poimin pienryhmätoiminnan teoriasta. Nämä teemat ovat lapsen huomioiminen, lapsen esille tuomien asioiden huomioiminen, lasten havainnoiminen, lasten toiminnan suuntaaminen rauhallisen ilmapiirin luominen ja vuorovaikutus. Tämän jälkeen tein sisällönanalyysiä. Poimin aineistosta analyysirungon mukaisia ilmiöitä ja sovitin niitä analyysirunkoon. Aineistosta voidaan poimia myös sellaisia ilmiöitä, jotka eivät tue tutkittavaa asiaa. (Tuomi ja Saarijärvi 2009, 114–115.)

Omaa tutkimusaineistoani analysoin analyysirungon kautta. Kokosin analyysirunkoon kuusi pienryhmätoiminnan teemaa, jotka ovat pienryhmätoiminnan perusperiaatteita ja tavoitteita. Näiden teemojen avulla kasvattajat voivat toteuttaa toimivaa ja laadukasta pienryhmätoimintaa. Tämän jälkeen poimin aineistosta asioita, jotka sopivat analyysirunkooni. Etsin aineistostani myös sellaisia asioita, jotka eivät tue näitä viittä teemaa tai heikentävät ja haittaavat pienryhmätoiminnan toteutumista. Seuraavassa luvussa analysoin analyysirungon ja havainnointiesimerkkien avulla tutkimustani varhaiskasvattajan työstä pienryhmätoiminnassa.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Havainnoituani kaikki viisi pienryhmää, poimin pienryhmätoiminnan teoriasta kuusi tärkeää pienryhmätoiminnan teemaa, jotka kuuluvat pienryhmätoimintaan oleellisesti. Havainnointiaineistostani etsin tilanteita, joissa toteutui jokin näistä pienryhmätoimintaan kuuluvasta asiasta. Etsin myös tilanteita, joissa nämä teemat eivät toteutuneet. Nämä kuusi teemaa ovat:

- Lapsen huomioiminen. Työntekijä huomioi kaikki lapset ja näkee ja kuulee heidät ja heidän tarpeet.
- Lapsen esille tuomat näkökulmat ja asiat huomataan.
- Työntekijä havainnoi lapsia ja huomioi lasten välisiä suhteita.
- Työntekijä suuntaa lasten toimintaa haluttuun suuntaan.
- Työntekijä luo rauhallisen ilmapiirin.
- Aikuisen kannatteleva vuorovaikutus. (Vuorovaikutus aikuisen ja lapsen välillä sekä lasten välillä.)

Seuraavaksi kerron kolme erilaista havainnointitilannetta, jossa näkyvät pienryhmätoiminnan periaatteet. Nämä havainnointiesimerkit ovat kolmesta eri havainnointipäivästä. Valitsin nämä esimerkkitilanteet, koska niissä näkyvät hyvin pienryhmätoiminnan teemojen toteutuminen. Näissä esimerkeissä näkyy myös pienryhmätoiminnan haasteet ja esteet. Kahdessa havainnoimassani ryhmässä, joista en näissä esimerkeissä kerro, oli näkyvissä samanlaisia tilanteita ja tapahtumia.

7.1 Tehtävähetki

Ensimmäisessä esimerkissä näkyy miten pienryhmätoimintaa toteutetaan parhaimmillaan, esimerkissä kaikki pienryhmätoiminnan perusperiaatteet ja tavoitteet toteutuvat.

Kaksi pienryhmää lähti pukemaan kasvattajien kanssa ulos. Havainnointiryhmäni jäi ainoana ryhmänä sisälle ja heillä oli ohjelmassa teh-

tävähetki. Lapset kokoontuivat pöydän ympärille. Muiden pukeminen ei häirinnyt heidän tehtävähetkeään, sillä huoneen ovi oli kiinni. Kasvattaja tuli lasten kanssa samaan pöytään ja laskeutui lasten tasolle. Aluksi kasvattaja pyysi lapsilta hiljaisuutta, jotta hän voisi kertoa tehtävänannon.

Ilmapiiri oli rauhallinen, koska ovi oli suljettu ja ulkopuolisia häiriötekijöitä ei näin ollen ollut. Kasvattaja toimi itse rauhallisesti edistään rauhallista ilmapiiriä. Kasvattaja ohjasi lasten toimintaa haluttuun suuntaan pyytämällä hiljaisuutta, jotta voisi kertoa mitä seuraavaksi tehdään.

Lasten piti etsiä kuvasta kohtia, jotka eivät kuvaan kuuluneet. Aluksi heitä pyydettiin etsimään kohtia itsekseen ja hiljaa, jotta työrauha säilyisi. Hetken kuluttua kasvattaja antoi kaikkien omalla vuorollaan kertoa, mitä tehtävästä löysi ja miksi se ei kuvaan kuulunut. Kaikki saivat kertoa vuorollaan löydöksistään ja ilmapiiri oli kokoajan rauhallinen. Kaikki lapset saivat kehuja löydöksistään ja he saivat yksilöllistä huomiota kasvattajalta.

Ilmapiiri oli edelleen rauhallinen ja lapset antoivat toisilleen työrauhan. Kasvattaja huomioi kaikki lapset yksilöllisesti, kun jokainen sai kertoa vuorollaan, mitä asioita olivat tehtävästä löytäneet. Lapset saivat kasvattajalta myönteistä palautetta. Vuorovaikutus oli kasvattajan kannattelemaa. Samalla kun lapset oppivat tehtävää tehdessään uutta, kasvattaja havainnoi lapsia. Huomasin, että ryhmällä oli hyvä ja vahva vuorovaikutussuhde toisiinsa. Tämä johtui varmasti myös siitä, että ryhmä oli ollut sama jo jonkin aikaa, ja lapset ja kasvattaja olivat luoneet luottamukselliset suhteet keskenään. Toiminta oli johdonmukaista ja samalla, kun he tekivät hauskaa tehtävää, he oppivat uutta ja opettelivat vuoron odottamista.

7.2 Ulkoilu

Toisessa esimerkissä näkyy se, kuinka liian vähällä henkilökunnalla pienryhmätoimintaa on mahdotonta toteuttaa. Esimerkissä kahvitauot hankaloittivat pienryhmätoiminnan toteuttamista ja aloittamista. Havainnointipäiväkodissa pienryhmätyöskentelyn toiminta-aika on aamuisin yhdeksästä ruokailuun asti eli noin kello yhteentoista tai puoli kahteentoista saakka. Koska pienryhmätoiminnan toteutusai-ka on rajallinen, pitäisi aika käyttää kokonaan pienryhmätyöskentelylle. Työntekijöillä on oikeus kahvitaukoihin, mutta tauot olisi hyvä pitää pienryhmätoiminta-ajan ulkopuolella.

Mennessäni lapsiryhmään, tilanne oli hieman rauhaton ja äänekäs. Lapset juoksivat ympäriinsä ja kinastelivat keskenään. Lapsia oli paljon ja aikuisia oli liian vähän lapsimäärään nähden. Kasvattajat kävivät vielä kahvitauoilla ennen pienryhmiin jakautumista.

Pienryhmätyöskentelyn olisi suunnitelmien mukaan pitänyt jo alkaa. Pienryhmiin jakautuminen oli kuitenkin mahdotonta, koska osa työntekijöistä oli vielä kahvitauolla. Lapsiryhmässä olevat kasvattajat eivät saaneet suurta lapsiryhmää rauhoittumaan ja tilanne oli rauhaton. Lapset eivät oikein tiedäneet mitä olisivat tehneet ja rauhaton meno tarttui yhdestä lapsesta muihin. Tällaista tilannetta ei olisi todennäköisesti syntynyt, jos tauot olisi pidetty aikaisemmin, silloin kun lapsia oli vähemmän paikalla. Myös työvuorosuunnittelulla tilannetta olisi voitu helpottaa, tauot olisi voitu pitää aikaisemmin ja pienryhmiin siirtyminen ei olisi viivästynyt niin paljon.

Tilanne rauhoittui huomattavasti, kun pienryhmiin jakauduttiin ja yksi ryhmä lähti pukemaan ulos menoa varten ja toinen ryhmä meni erilliseen huoneeseen askartelemaan. Ryhmä, jota havainnoin, jäi aulaan leikkimään. Kasvattaja oli mukana lasten leikissä lattialla istuen. Ulkoilu oli porrastettu, ja eteisessä oli aina kerrallaan vain yksi pienryhmä. Leikkimisen jälkeen havainnoimani ryhmä lähti pukeutumaan ulos menoa varten. Pukeutuminen sujui rauhallisesti ja lapset saivat pukea

omaan tahtiinsa. Ulos siirryttäessä ensimmäisenä ulos mennyt pienryhmä siirtyi jo sisälle ja ulkona oli rauhallista leikkiä.

Heti kun lapset jakautuivat pienryhmiin, ilmapiiri rauhoittui. Havainnointi päiväkodin tilat mahdollistavat hyvät puitteet pienryhmätoiminnan toteuttamiselle. Erillisiä tiloja oli riittävästi, jotta pienryhmät pystyivät työskentelemään rauhassa erillisissä tiloissa. Kasvattaja ohjasi oman ryhmänsä lapset leikkiin ja laskeutui lasten tasolle osallistuen leikkiin. Kasvattajalla oli aikaa jokaiselle lapselle ja hän kannatteli vuorovaikutusta. Hän ohjasi lasten leikkiä ja toimintaa haluttuun suuntaan ja sai ilmapiirin rauhalliseksi. Kasvattajalla oli aikaa keskustella ja leikkiä lasten kanssa ja samalla havainnoida heitä ja heidän välisiä suhteitaan. Tästä havainnointikatkelmasta huomaa sen, kuinka pienryhmätyöskentelyllä saadaan paljon hyvää aikaan. Lapset saavat enemmän kasvattajalta huomiota, tukea ja neuvoja. Myös kasvattaja voi parhaassa tapauksessa tuntea, kuinka tärkeää työtä tekee ja saa hyvää aikaan.

Ulkoilun loputtua ja siirryttäessä sisään eteiseen riisuutumaan, tunnelma oli rauhattomampi sillä lapset olivat väsyneitä ja nälkäisiä. Tunnelma eteisessä oli rauhaton, lapset paiskoivat ulkovaatteitaan lattialle ja menivät kengät jalassa aulaan. Energia oli kulunut aamupäivän leikkeihin, riehumiseen ja ulkoiluun. Mielessä oli vain lounas, joka jo ruokailuhuoneessa odotti. Lapset eivät saaneet eivätkä oikein jaksaneetkaan riisua omaan tahtiin vaan heitä riisuttiin kiireellä.

Esimerkin loppupuolella näkyy se, kuinka lapsen ja kasvattajankin vireystila ja väsymys voivat tuoda lisää haasteita pienryhmätoiminnalle. Lasten ollessa väsyneitä tai rauhattomia tunnelma muuttuu nopeasti ja rauhattomuus tarttuu yhdestä lapsesta toiseen. Tällöin lapsen huomioiminen ja havainnointi, toiminnan suuntaaminen ja rauhallisen ilmapiirin luominen voivat nopeasti unohtua ja asioista yritetään vain suoriutua mahdollisimman nopeasti.

7.3 Retkipäivä

Viimeisessä esimerkissä näkyy, miten hyödyllistä ja kannattavaa pienryhmätoimintaa voi parhaimmillaan olla.

Päiväkodille mennessäni, lapset olivat pukeutumassa ulos menoa varten. Pihassa lapset järjestyivät parijonoihin pienryhmittäin. Jokainen kasvattaja katsoi oman pienryhmänsä lasten perään ja huolehti että kaikki olivat paikalla. Linja-autoon mentäessä jokainen lapsi istui oman parinsa viereen ja yhden pienryhmän lapset ja kasvattaja istuivat toisiinsa lähellä. Linja-autossa lapset laskettiin uudelleen. Kaikki olivat paikalla ja retkelle voitiin lähteä. Perille tultaessa jokainen kasvattaja otti jälleen oman pienryhmänsä haltuun ja parijonoissa pienryhmät lähtivät kävelemään kohti määränpäättä, eli laavua. Ensimmäisenä käveli kasvattaja ja hänen perässään hänen pienryhmänsä lapset parijonossa. Matka sujui hyvin ja lapset pysyivät parijonossa. Jokaisen kasvattajan vastuulla oli hänen pienryhmänsä lapset.

Tässä esimerkissä tulee ilmi se, kuinka pienryhmätoiminta voi helpottaa päiväkodin arkea ja siirtymiä paikasta ja toiminnosta toiseen. Yhden kasvattajan vastuulla oli kokoajan vain oman pienryhmän lapset. Kasvattaja pystyi helposti seuraamaan, ovatko kaikki paikalla. Jokainen kasvattaja vastasi ja piti huolta oman ryhmänsä lapsista. Jos lapset eivät olisi liikkuneet pienryhmittäin, olisi ollut huomattavasti vaikeampaa seurata, ovatko kaikki lapset mukana. Tässä tilanteessa pienryhmätyöskentely helpotti kasvattajan työtä verrattuna suurryhmässä liikkumiseen. Myös lapsilla oli turvallinen olo ja ilmapiiri oli iloinen ja hilpeä, mutta siltikin rauhallinen.

Perillä laavulla jokaiselle pienryhmälle kerrottiin alue, missä he saivat leikkiä ja kiipeillä. Isommat lapset saivat leikkiä hieman haastavammassa maastossa kuin pienemmät lapset. Tämä harmitti hieman pienempiä lapsia. Lopulta lapset leikkivät heille annetuilla alueilla ja odottivat kutsua laavun sisään, jossa saatiin makkaraa, mehua ja keksiä. Laavun sisään herkuista nauttimaan lapset eivät menneet kaikki ker-

ralla, vaan muutama pienryhmä kerrallaan. Osan pienryhmistä syödessä laavulla, muut pienryhmät leikkivät sillä aikaa metsässä. Järjestely sujui aika hyvin, eikä laavulla ollut ruuhkaa.

Ruokailu oli porrastettu ja tällä pystyttiin välttämään turhaa odottelua. Lapset saivat leikkiessään huomiota oman pienryhmänsä kasvattajalta ja heidän oli turvallista leikkiä vieraassa ympäristössä tutun aikuisen ollessa läsnä. Kasvattaja pystyi seuraamaan ja havainnoimaan ryhmänsä lasten leikkiä. Aikuinen oli läsnä lasten leikeissä ja pystyi samalla suuntaamaan lasten leikkiä ja toimintaa haluttuun suuntaan. Vuorovaikutussuhde oli hyvä ja toimiva, koska kasvattaja oli tuttu lapsille.

Takaisin linja-autolle lähdettäessä kaikki pienryhmät eivät lähteneet yhtä aikaa, vaan porrastaen. Ne pienryhmät, joissa oli vanhempia lapsia, palasivat linja-autolle hieman pidempää reittiä kuin muut. Kävely laavulta linja-autolle sujui hyvin, välillä pysähdyttiin ihastelemaan luontoa ja kävelymatkan aikana laskettiin samalla linnunpönttöjä. Linja-autoon mentiin sisään jälleen pienryhmittäin. Jokainen istui oman parinsa viereen ja yhden pienryhmän lapset ja kasvattaja istuivat lähekkäin. Linja-autossa lapset laskettiin vielä ja jokainen kasvattaja katsoi, että oman pienryhmän lapset ovat paikalla. Kaikki olivat valmiina palaamaan takaisin päiväkodille.

Myös retkipäivän loppu sujui hyvin ja pienryhmätoiminnan teemat toteutuivat. Ko-ko retkipäivä sujui pienryhmätyöskentelyn näkökulmasta hienosti. Päivä oli suunniteltu huolellisesti etukäteen, ja se näkyi erittäin onnistuneena lopputuloksena. Tämä havainnointiesimerkki on loistava esimerkki siitä, kuinka hyödyllistä ja kannattavaa pienryhmätyöskentelyn toteuttaminen voikaan olla niin lasten kuin kasvattajienkin kannalta.

Esimerkistä huomaa, että pienryhmätyöskentelyn toteuttamiseen ei tarvita erityistä osaamista. Loppujen lopuksi hyvä ja toimiva pienryhmätyöskentely syntyy osavalla ja motivoituneella henkilökunnalla, huolellisella suunnittelulla ja pienillä aja-

tuksilla. Motivaatio, läsnä oleminen, suunnitelmallisuus ja johdonmukaisuus ovat avainasemassa pienryhmätyöskentelyä toteutettaessa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoista, antoisaa ja opettavaista. Opinnäytetyötäni tehdessä opin paljon uutta varhaiskasvatuksesta ja pienryhmätoiminnasta sekä tietenkin myös tutkimuksen tekemisestä ja havainnoimisesta. Tietämykseni varhaiskasvatuksesta ja pienryhmätoiminnasta lisääntyi ja syventyi. Aikaisemmin pienryhmätoiminta oli minulle tuttu käsite. Olen ollut harjoittelussa päiväkodissa, jossa pienryhmätoimintaa toteutetaan. Opinnäytetyön tekemisen myötä myös pienryhmätoiminnan teoria on minulle tuttu ja tietämykseni on aikaisempaa laajempaa. Valmistuttuani haluaisin työskennellä päiväkodissa ja uskon, että voin hyödyntää oppimaani tulevaisuuden työssäni.

Tutkimuskysymyksekseni muodostui, millä tavoin varhaiskasvattajat toteuttavat pienryhmätoimintaa. Tarkoitukseni oli peilata kasvattajien toimintaa teoriaan ja tarkkailla, milloin pienryhmätoiminnan periaatteita voidaan ja ei voida noudattaa ja mistä se johtuu.

Lapsen huomioiminen ja havainnoiminen, toiminnan suuntaaminen, rauhallisen ilmapiirin luominen ja vuorovaikutus ovat pienryhmätyöskentelyn perusperiaatteita. Nämä periaatteet ovat pienryhmätyöskentelyn tavoitteita ja tarkoituksia, joihin pienryhmätyöskentelyssä pyritään. Täytyy kuitenkin muistaa, että kaikki tavoitteet ja tarkoitukset eivät aina toteudu, eivätkä tulokset synny itsestään. Kasvattajalla täytyy olla tietoa siitä, mitä pienryhmätoiminta on, jotta hän voi sitä itse toteuttaa. Työntekijän on tehtävä töitä pienryhmätoiminnan tavoitteiden saavuttamiseksi. Työntekijän oma motivaatio, johdonmukaisuus, läsnä oleminen ja suunnitelmallisesti toimiminen ovat perustana pienryhmätyöskentelyä toteutettaessa.

On olemassa asioita, jotka voivat horjuttaa tai häiritä pienryhmätoiminnan toteuttamista, tai tehdä sen toteuttamisesta haasteellista tai jopa mahdotonta. Näitä asioita ovat esimerkiksi tilat, jotka eivät sovellu pienryhmätyöskentelylle. Pienryhmätyöskentelyssä pyritään hyödyntämään eri tiloja siten, että kaikki pienryhmät voivat työskennellä rauhassa ja niin, että toiset ryhmät eivät häiritse toisten ryhmien toi-

mintaa. Havainnoimassani päiväkodissa tilat loivat hyvät edellytykset pienryhmätoiminnan toteuttamiselle, sillä erilaisia ja erillisiä tiloja ja huoneita oli riittävästi.

Havainnoidessani huomasin, kuinka lapsen vireystila ja ryhmän ilmapiiri vaikuttavat paljon pienryhmän toteuttamiseen. Lasten vireystason ollessa alhainen tai ilmapiirin ollessa rauhaton, vaaditaan kasvattajalta enemmän. Kasvattajan suunnitelmallisuus, johdonmukaisuus, läsnä oleminen ja oma rauhallisuus ovat pienryhmätoiminnan perustana. Pienryhmätyöskentelyyn vaikuttaa myös se, miten hyvin pienryhmän lapset ja kasvattaja tuntevat toisensa. Pienryhmän ja kasvattajan hyvä ryhmäytyminen luo pohjan turvalliselle ja luottamukselliselle vuorovaikutussuhteelle.

Havainnoidessani näin, kuinka suuri merkitys on sillä, että kasvattaja on kiinnostunut ja motivoitunut työstään. Kasvattajan kiinnostuneisuus, motivaatio ja innostus näkyvät heidän työssään positiivisena asenteena ja se heijastuu lapsiin. Kasvattajan mielentila heijastuu myös lapsiin. Kasvattaja voi luoda rauhallisen ilmapiirin olemalla ja käyttäytymällä itse rauhallisesti.

Havainnointipäiväkodissa pienryhmätyöskentelylle on tarkoitettu joka päivästä tietty aika, jolloin pienryhmissä työskennellään. Havainnointipäiväkodissani tämä aika oli aamulla yhdeksästä ruokailuun eli yhteentoista tai puoli kahteentoista saakka. Kaikki kasvattajat tulivat töihin viimeistään yhdeksältä, jotta pienryhmätoiminta voitiin aloittaa yhdeksältä. Sairaslomat ja poissaolot ovat asia, jotka horjuttavat pienryhmätyöskentelyn toteuttamista. Yhden kasvattajan poissaolo vaikuttaa koko lapsiryhmään ja muihin pienryhmiin. Tällöin pienryhmätoimintaa on mahdotonta toteuttaa normaaliin tapaan. Kasvattajien kahvitauot ovat myös asia, jotka häiritsevät pienryhmätoimintaa. Pienryhmätyöskentelyaika on rajallista ja se tulisi käyttää kokonaan hyödyksi, tauot tulisi pitää pienryhmätyöskentelyajan ulkopuolella.

En väitä, etteivätkö nämä pienryhmätyöskentelyn tavoitteet voisi toteutua myös suuryhmässä, mutta on todennäköistä, että suuressa ryhmässä lapsen yksilöllinen huomioiminen, lapsen esille tuomien asioiden huomioiminen, lasten välisten suhteiden huomioiminen, lasten toiminnan suuntaaminen ja rauhallisen ilmapiirin

luominen sekä aikuisen kannattelevan vuorovaikutuksen ylläpitäminen on hankalampaa kuin pienryhmässä. Opinnäytetyöni tarkoituksena ei ollut vertailla pienryhmiä ja suuryhmiä. En siis voi sanoa, toimisiko joku tilanne paremmin tai huonommin suuryhmässä. Opinnäytetyössäni tutkin vain pienryhmätoimintaa ja tutkimukseni pohjalta voin sanoa, että pienryhmätoiminta toimi ja pääsääntöisesti tavoitteet ja pienryhmätoiminnan kaikki teemat saavutettiin hyvin. Kasvattajat pysyivät luomaan rauhallisen ilmapiirin pienryhmäänsä ja kasvattajalla oli aikaa pienryhmänsä lapsille. Pienryhmissä ei ollut kiire ja esimerkiksi pukeutumistilanteissa lapsen annettiin pukeutua itse oman kehitystason mukaan, eikä lapsia puutettu kiireellä. Lapsilla oli mahdollisuus tehdä asioita itse ja harjoitella tärkeitä taitoja omaan tahtiin. Kasvattajat havainnoivat ja huomioivat lapsia ja heidän tarpeitaan, huomasivat lasten esille tuomia näkökulmia ja asioita, suuntasivat lasten toimintaa haluttuun suuntaan ja kannattelivat vuorovaikutusta.

Pienryhmätyöskentelyyn vaikuttaa siis moni asia. Lasten ja kasvattajien vireystila, kasvattajan motivaatio ja kiinnostus omaa työtä kohtaan, kasvattajien määrä ja tilat vaikuttavat pienryhmätoimintaan joko positiivisella tai negatiivisella tavalla. Kaikkien näiden elementtien ollessa kohdallaan pienryhmätyöskentely voi olla hyödyllistä niin lapsen kuin kasvattajankin kannalta. Kasvattaja voi luoda lapselle rauhallisen ilmapiirin, kannatella vuorovaikutusta, huomioida ja havainnoida lasta ja suunnata heidän toimintaansa haluttuun suuntaan. Kasvattaja itse voi tuntea olonsa tärkeäksi ja huomata, että saa hyvää aikaa lasten kanssa. Kasvattaja voi tuntea, että ehtii työssään asetettuihin tavoitteisiin.

LÄHTEET

A 16.3.1973/239. Asetus lasten päivähoidosta.

Grönfors, M. 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Aaltola, J & Valli, R. (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus.

Harinen, P., Heikura, M., Lehmus, H., & Vallisto, M. 2008. Tappelua takapenkillä. Kokemuksia kohdennetun nuorisotyön poikien pienryhmätoiminnasta. Tampere: Juvenes. Nuorisotutkimusverkosto.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S., & Nivala V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.

Hyvä päivähoito Seinäjoella. Laatukäsikirja 2. versio. 2004. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 4.1.2012]. Saatavana: http://www.seinajoki.fi/paivahoito/hallinto/seinajoen_paivahoidon_laatukasikirja.pdf

Karlsson, L. & Riihelä, M. 1993. Ajattelu alkaa ihmetyksestä. Ryhmätyöstä yhteistoiminnalliseen oppimiseen. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Kaukkila, V. & Lehtonen, E. 2007. Ryhmästä enemmän. Käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.

Kivelä, V. & Lempinen, J. 2009. Arki hallintaan. Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. Turenki: Kirjapaino Jaarli Oy.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Lapsilähtöisyys. Päivitetty: 17.10.2011. [Verkkosivu]. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki. [Viitattu 2.1.2012]. Saatavana: <http://www.hameenlinna.fi/Lapsiperheiden-palvelut/Varhaiskasvatuspalvelut/Varhaiskasvatuskeskukset/Iltainen-alue/Ruununmyllyn-Laaniitty-varhaiskasvatuskeskus/Ruununmyllyn-paivakoti/Lapsilahtoisuus/>

Meirän vasu: Seinäjoen kaupungin päivähoidon varhaiskasvatussuunnitelma 2007. 2007. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen kaupunki. [Viitattu: 3.1.2012]. Saatavana: http://www.seinajoki.fi/paivahoito/.meiran_vasu.html/9269.pdf

- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet, Metodologia-sarja 4. Jyväskylä: Gummerus.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen –. Saarijärvi: Pedatieto.
- Mäntylä, R. 2002. Yksin mutta yhdessä. Opettajat omaa työtä ja oppilaitoksen toimintaa kehittämässä. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu
- Niemistö, R. 2004. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Pennington, D. C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Petäjäniemi, T. & Pokki, S. 1.3.2010. Selvitys päivähoiton ja varhaiskasvatuksen asemasta valtionhallinnossa. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu: 4.1.2012]. Saatavana: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39502&name=DLFE-11013.pdf
- Päiväkotiperhe Merituuli. Varhaiskasvatussuunnitelma. 2006. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Helsingin kaupunki. [Viitattu 2.1.2012]. Saatavana: <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/dfe745804a175ffc8964e93d8d1d4668/pk+Merituuli+vasu17012007.pdf?MOD=AJPERES>
- Ryhmäyttäminen. [Verkkosivu]. Koulurauhaa rakentamaan! [Viitattu 3.1.2012]. Saatavana: http://www.koulurauha.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=90
- Räsänen, P. 2005. Havaintojen mittaus ja aineiston jäsentämisen metodologia. Teoksessa Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Räsänen, P, Anttila, A-H, & Melin, H. (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus.
- Siponen, U. 2005. Turvallisen ryhmän ja ryhmäprosessin merkitys terveystiedossa. Teoksessa Virikkeitä terveystiedon opetukseen. Kannas, L, & Tyrväinen, H. (toim.) Jyväskylä: Terveystiedon tutkimuskeskus.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Uusitalo, H. 1998. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

Villikka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.

Vuorinen, I. 1993. Tuhat tapaa opettaa. Menetelmäopas opettajille, kouluttajille ja ryhmän ohjaajille. Naantali: Resurssi.